

Kristīne Kužņecova, Bc.sc.soc.
Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Gustavs Vanags un viņa mantojums

Pirms 130 gadiem pasaulē nāca slavenais ķīmiķis organīķis Gustavs Vanags. 2021. gada martā Latvijas Universitātes Muzejs par godu šai atceres dienai vēlas iepazīstināt ar vai arī atsaukt atmiņā šo ražīgo zinātnieku un neatkārtojamo personību.

Profesors Vanags piedzima 1891. gada 10. martā **Sņķeres pagasta Rungu mājās**. Sņķeres pagasts laikā no 1866. līdz 1949. gadam bija viena no Jelgavas apriņķa pašvaldībām apriņķa dienvidos, Lietuvas pierobežā. Mūsdienās Sņķeres pagasta teritorija ir iekļauta Auces novada Ukru, Bēnes un (neliela daļa) Vītiņu pagastā. 7 gadu vecumā G. Vanags iestājās Sņķeres pagasta baznīcas skolā, kurā tika iegūtas arī pirmās pamatzināšanas latīņu un franču valodās. 1904. gada pavasarī Gustavs sekmīgi izturēja eksāmenus un iestājās **Jelgavas klasiskās ģimnāzijas** 3. klasē. 1910. gadā ģimnāzija tika absolvēta ar sudraba medaļu.

Tā kā G. Vanaga tēvs bieži slimoja un viņa apgādībā atradās diezgan liela ģimene, Gustavam jau ģimnāzijas gados nācās gādāt papildus līdzekļus, ko viņš darīja, **pasniedzot privātsiņas**. Vasaras viņš vienmēr pavadīja tēva mājās un darīja visus lauku darbus. 1912. gadā G. Vanaga tēvs devās aizsaulē. Vecākais brālis jau kopš 1910. gada atradās karadienestā, un rūpes par saimniecību, māti un 3 jaunākajām masām, māsu skološanu, uzņēmās Gustavs, kas viņam zināmā mērā traucēja pilnībā nodoties ķīmijas studijām.

Rīgas Politehniskā institūta (turpmāk - RPI) **Ķīmijas nodaļā** Gustavs Vanags iestājās 1910. gada septembrī. Studiju virziena izvēle sagādāja Vanagam grūtības. Vienlīdz stipri gribējās studēt pilnīgi atšķirīgas nozares - ķīmiju un filoloģiju. Fragments no Gustava Vanaga dienasgrāmatas sestdien, 1910. gada 4. septembrī:

“Liels prieks man bija vēl nesen, kad iedomājos, ka beidzot tikšu Rīgā - latviešu centrā, bet tagad jau uznāk šaubas. Un, tā kā es izvēlējos ķīmiju nevis diez kādas lielas intereses dēļ uz viņu, bet tik tādēļ, lai būtu Rīgā, kaut arī ķīmija taču vairāk interesēja kā citi priekšmeti, un, tā kā es uz citām nodaļām nevarēju pa daļai arī tāpēc, ka neprotu rasēšanu, ko ģimnāzijā nemāca, tad diez kā man vedīsies ar mācīšanos. Un, lūk, ko esmu izprojektējis: ja redzēšu, ka tās lietas Rīgā neiet, tad ņemšu pēc Ziemassvētkiem grieķu valodas stundas un nākošo gadu pāriešu uz Maskavas Universitāti uz filoloģijas fakultāti. Un tad domāju studēt vecās valodas - nogremdēties arhaiskās dzejas jaukumos un tā rast savai dvēselei apmierinājumu...”

Tieksmi uz **literatūru** parāda arī citas profesora atmiņas:

“Un tā 1910. gada 1. septembra rītā devos uz Rīgu. [...] Kad biju nokārtojies, iegāju arī RPI bibliotēkā un paņēmu uz māju pāris grāmatu. Tās nebija ķīmijas grāmatas, cik atceros, viena no tam bija par Puškinu un viņa laikmetu...”

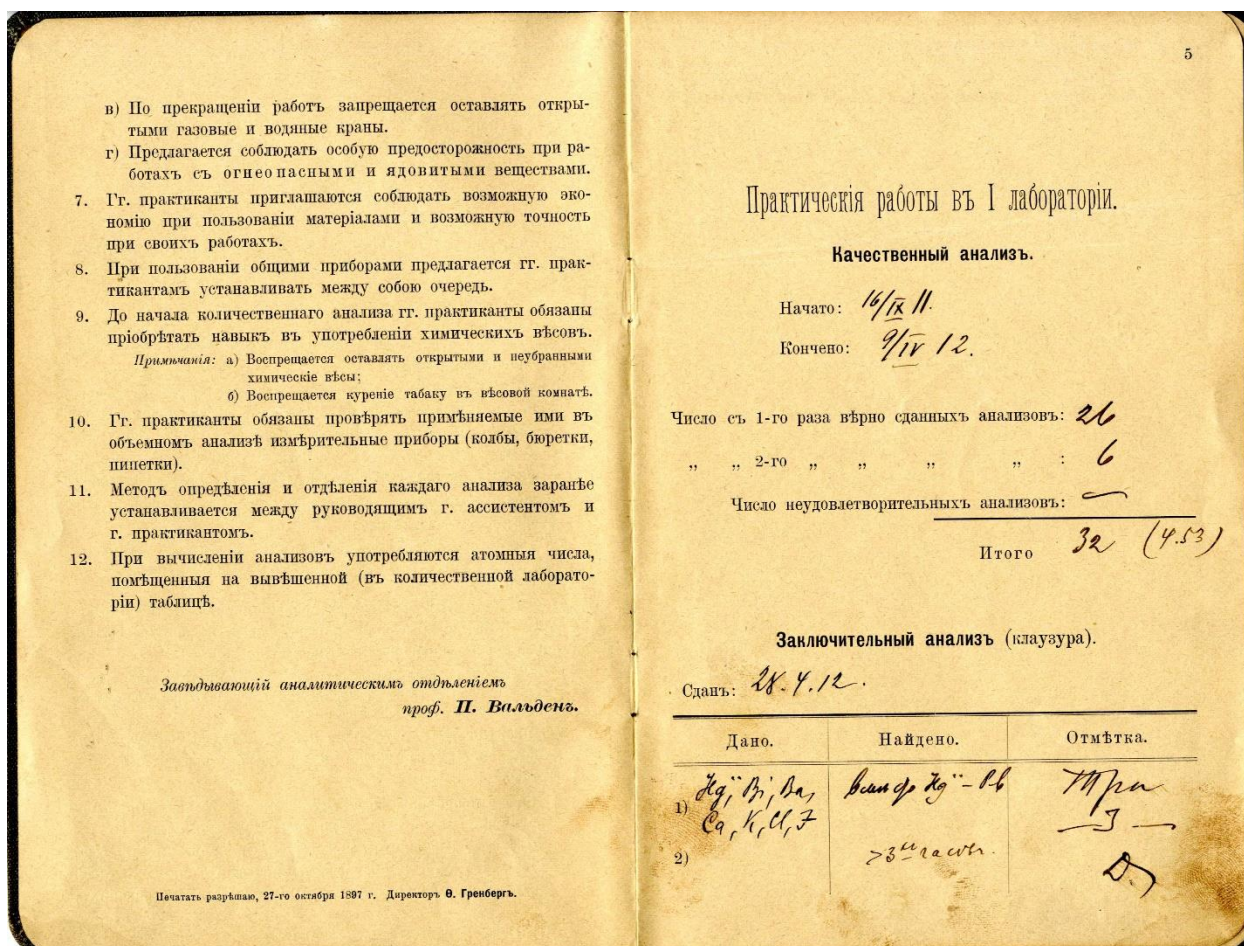
Savu izvēli par labu ķīmijai G. Vanags tomēr nekad nav nožēlojis, to pierāda arī viņa izcilais sniegums šajā nozarē.

Gustavs Vanags jau studiju laikā izpelnījās simpātijas profesoru vidū. 1913. gada 1. aprīlī Valdemārs Fišers rekomendēja Vanagu par **subasistentu organiskajā elementāranalizē**, kā arī komplekso savienojumu un koloīdķīmijas lekcijās pie adjunktprofesora Oskara Luca. 1915. gada vasarā RPI evakuēja uz Maskavu un Vanagu no laboranta vietas atlaida. 1916. gada janvārī viņš bija spiests **aizbraukt uz Maskavu**, lai turpinātu studijas. RPI organiskās ķīmijas laboratorijas pēc evakuācijas bija novietotas Šaņavska Tautas universitātē. Dažus mēnešus G. Vanags strādāja kā subasistents pie profesora Luca, tomēr pieaugošā dzīves dārdzība lika meklēt labāk atalgotu vietu. Lai gan palika nenokārtots tikai fizikas eksāmens, diplomprojekts un diplomdarbs,

Gustava Vanaga fotoportrets,
1917. gads

G. Vanags studijas pārtrauca un sāka strādāt Maskavā Zemstu savienības ķīmiski farmaceitiskajā rūpnīcā, kur par galveno ķīmiķi jau strādāja profesors Fišers. Vanags vadīja nodaļu, kurā ražoja zaļās ziepes, lanolīnu, glauberskābi, cinka sulfātu, magnija sulfātu; reizēm bija jāseko arī salicilskābes preparātu ražošanai. Vēlāk viņam uzticēja komplicēto 14 stadiju novokaīna sintēzi; tās ieviešana ražošanā bija G. Vanaga nopelns.

Gustava Vanaga laboratorijas žurnāls Rīgas Politehniskā Institūta Ķīmijas nodaļas studiju laikā

1920. gada rudenī Gustavs Vanags **atgriezās Latvijā** un no nākamā gada janvāra atsāka studijas nu jau Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē. Pavasara semestrī G. Vanags atkal strādāja par laborantu pie profesora Luca. Studijas Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē Vanags beidza ar **inženiera tehnologa grādu** un atzīmi “ļoti sekmīgi”. Tajā pašā laikā inženiera tehnologa grādus ieguva arī Eižens Rozenšteins, Jānis Krustiņsons un Alfrēds Šiliņš.

Savu **doktora disertāciju** “Aktīvās metilengrupas oksidēšana” Gustavs Vanags iesniedza Ķīmijas fakultātes dekānam 1931. gada 21. aprīlī. Ķīmiķis Kārlis Voldemārs Štāls, kurš kopā ar Vanagu 1921. gadā sāka strādāt Latvijas Universitātes Vispārīgās ķīmijas katedrā par jaunāko asistentu, atceras, ka G. Vanaga disertācija bija viena no labākajām fakultātē. 22. aprīlī fakultātes sēdē tika ievēlēta komisija disertācijas novērtēšanai - Valdemārs Fišers, Oskars Lucs un Aleksandrs Liepiņš. Maija pēdējā sēdē disertācija tika atzīta par pieņemamu. 1932. gada 2. martā Gustavs Vanags izturēja pārbaudījumus organiskajā ķīmijā pie profesora Fišera, analītiskajā ķīmijā pie profesora Luca un neorganiskajā ķīmijā pie profesora Augusta Ķešāna. 16. martā notika disertācijas aizstāvēšana un G. Vanags tika ievēlēts par ķīmijas doktoru. Pēc 2 gadiem tika aizstāvēts arī **habilitācijas darbs** “Daži jauni bindona atvasinājumi”.

Jau ģimnāzijas laikos iesāktā pedagoģiskā darbība izvērtās tālākajā akadēmiskajā darbībā, kas vainagojās ar sistemātisku virzību pa akadēmisko amatu trepēm. 1921. gadā Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē asistenta G. Vanaga darba pienākumos bija vadīt darbus kvalitatīvās analīzes laboratorijā medicīnas fakultātes studentiem. 1924. gadā viņš tika ievēlēts par **vecāko asistentu**. 1928. gadā Vanagam uzticēja vadīt darbus organiskās ķīmijas laboratorijā. 1934. gada 19. aprīlī Gustavs Vanags nolasīja fakultātes sēdē parauglekciju “Jaunākie pētījumi brīvo radikāļu ķīmijā” un tika ievēlēts par **privātdocentu**. Privātdocentūru apstiprināja Latvijas Universitātes padomes sēdē tā paša gada 16. maijā.

Gustava Vanaga klausītava Kronvalda bulvārī 4, kurā 1934. gada 3. oktobrī Gustavs Vanags pārņēma organiskās ķīmijas kursa docēšanu no Valdemāra Fišera

3. jūlijā mūžiņa devās profesors **Valdemārs Fišers**. 1934. gada rudenī Gustavs Vanags sāka Fišera vietā lasīt regulāro organiskās ķīmijas kursu Ķīmijas fakultātes studentiem. **Pirmā lekcija** notika 3. oktobrī Kronvalda bulvārī 4, 2. auditorijā. Šo brīdi G. Vanags atceras savā dienasgrāmatā ar kautrību un šaubām par savām spējām:

“Šodien sāku savas lekcijas organiskā ķīmijā.

Klausītava pilna, pat pārpildīta. Liekas, ka lasīju labi, vismaz ar pirmo sākumu tā kā gribētos apmierināties. Liekas, arī klausītāji sekoja ar uzmanību.

Sēžu te jaunajā vietā pie galda un bieži nogrimstu domās. Sen gadus es tepat blakus laboratorijā strādāju kā subasistents pie prof. Luca, un viņš sēdēja pie šī galda. Vai kādreiz varēju iedomāties, ka es te sēdēšu... Savā ziņā esmu fatālists un domāju, ka dzīvē – vismaz manā dzīvē - bieži noslēdzas riņķi un ka taisni pirmais spertais solis bieži nes sev līdz arī citus svarīgus. [...] Kad 1913. gadā profesors Fišers ieteica mani par subasistentu profesoram Lucam, tad mana pirmā darba vieta bija viņa privātlaboratorijā; un, lūk, tagad atkal esmu te atgriezies kā šīs laboratorijas «īpašnieks».

No vienas puses esmu priecīgs par jauno darbu un gribētos pielikt visus spēkus, lai varētu to godam veikt. Bet, no otras puses, bieži domāju, ka daudz kā man trūkst, lai to visu varētu pienācīgi veikt. Esmu taču diezgan neveikls, nesabiedrīks, neprotu ievadīt valodas un tās risināt, sevišķi ar svešākām personām. Neprotu dziedāt, nedejoju, nepīpoju, tikpat kā nedzeru. Neprotu valodas: sarunāties varu tikai latviski un krieviski, varbūt kaut kā arī vāciski (ķīmisko literatūru lasu samērā brīvi) — mierīgos apstākļos, bet gadījumā, ja iznāktu runāt ar kādu iebraucēju - ārzemnieku, tad gan nekas neiznāktu. Bet savā ziņā es taču reprezentēju universitātes organisko ķīmiju resp. katedru - un kāds gan no tāda kā es var palikt ārzemniekam iespaids. Pēdējos gados mācos franču un angļu valodu un labprāt arī mācītos vācu sarunu valodu, bet vai būs laika? Un arī ārzemēs es neesmu bijis, tādēļ arī man neesot plašāka

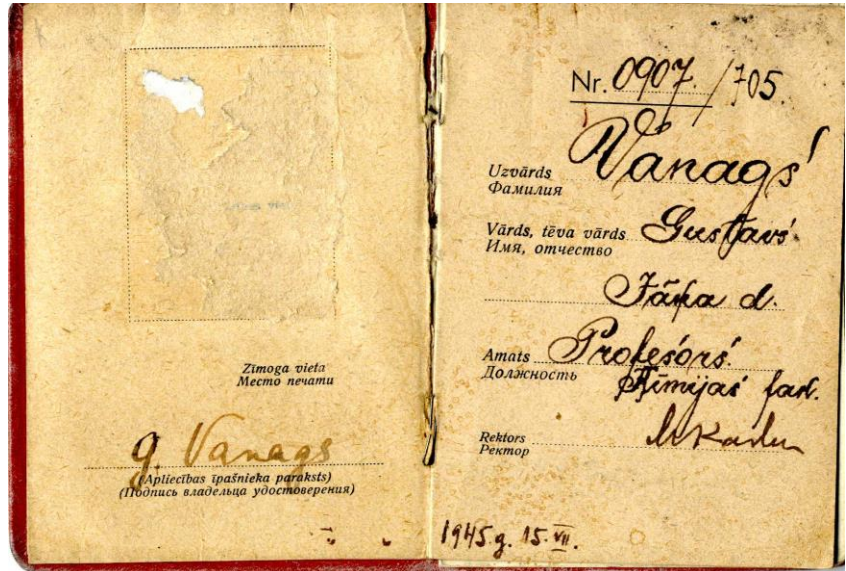
skata – tā vismaz daži domā. Vai ar tik daudz negatīvām īpašībām es varu dot arī ko pozitīvu? Un tomēr, kamēr es esmu nozīmēts šinī posteni, gribas darīt visu, kas manos spēkos.”

Semestra beigās, 15. decembrī domas par savu vietu universitātē un sniegumu jau paliek daudz gaišākas:

“Šodien oficiāli beidzas lekcijas un praktiskie darbi. Vakar man bija pēdējā lekcija. Pirmais jaunā darba semestris tāpat jau aiz muguras. Metot skatu atpakaļ, liekas, varu būt apmierināts. Auditorijā jūtos brīvi, liekas, lasu puslīdz labi, un arī klausītāju tā ap 50 turas.”

1936. gadā G. Vanags tika apstiprināts par **docentu**, 1939. gadā - par **organiskās ķīmijas profesoru**. Pedagoģiskā darbība norisinājās ne tikai Latvijas Universitātē. Laikā no 1921. līdz 1926. gadam Gustavs Vanags pasniedza ķīmiju Rīgas

kultūrtehniskajā skolā, bet 1923. gada rudenī lasīja populāru lekciju ciklu ķīmijā Latvijas lauksaimnieku

Gustava Vanaga darbinieka apliecība Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas fakultātē, izdota 1945. gada 15. jūlijā

Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Gustava Vanaga vadītās Organiskās ķīmijas katedras kolektīvs

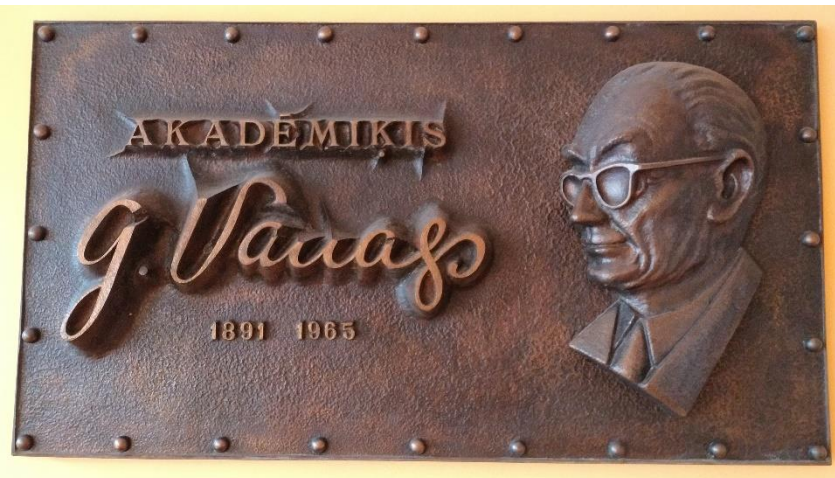
centrālbiedrības vakaraursos.

1940. gadā, kad tika atjaunota padomju vara Latvijā un nodibināta Latvijas Valsts universitāte, G. Vanagu iecēla par **Organiskās ķīmijas katedras vadītāju**. Pēc gada universitāti beidza 7 studenti, kas Vanaga vadībā bija specializējušies organiskajā ķīmijā. 1941. gada jūnijā okupācijas laikā katedra nedarbojās, tās darbība tika atkal atjaunota 1944. gada oktobrī.

Vanags atsāka pedagoģisko un zinātnisko darbību, un 1945. gada jūlijā atgriezās katedras vadītāja postenī; katedrā no iepriekšējā gada oktobra vadītāja vietas izpildītājs bija Pauls Kalniņš. 1948.-1950. gados Gustavs Vanags pildīja arī **Ķīmijas fakultātes dekāna pienākumus**. Pēc tam, 1951. gada 29. augustā Vanags atgriezās Organiskās ķīmijas katedras vadītāja vietā.

Pēc Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas fakultātes pievienošanas Rīgas Politehniskajam institūtam

1958. gadā tur pārgāja arī profesors Vanags kā Organiskās ķīmijas katedras vadītājs. 1959. gada 1. janvārī RPI Ķīmijas fakultātē dibināja beta-diketonu problēmu laboratoriju, kas bija pirmā šāda laboratorija Padomju savienībā.

Gustava Vanaga piemiņas plāksne Rīgas Tehniskās universitātes Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātē P. Valdena ielā 3/7 pie beta-diketonu problēmu laboratorijas

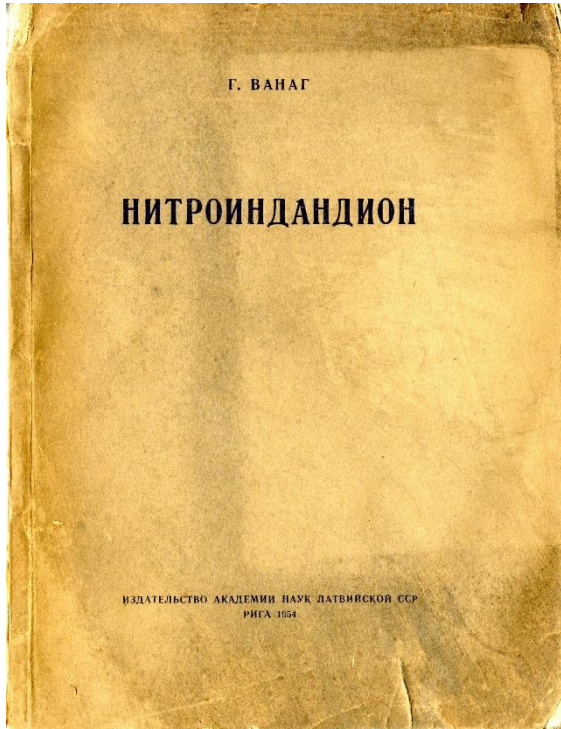
1961. gada 1. janvārī pēc telpu remonta un aparatūras uzstādīšanas **beta-diketonu problēmu laboratorija** uzsāka zinātnisko darbu. 1964. gada septembrī par Vanaga pamata darba vietu kļuva Zinātņu Akadēmijas Organiskās sintēzes institūts. RPI Organiskās ķīmijas katedrā profesoram palika puse slodzes. Katedras vadītājs tajā laikā bija docents Ojārs Neilands.

Profesors Gustavs Vanags ir slavens ar savu zinātnisko darbību un pētniecību organiskajā ķīmijā, kas deva lielu ieguldījumu ķīmijas zinātnē un rūpniecībā. **Galvenie organiskās ķīmijas pētniecības virzieni** bija beta-diketonu ķīmija, heterociklu sintēze, jaunu analītisko reaģentu un farmakoloģiski aktīvu vielu klases iegūšana, konjugētu sistēmu fizikālo un fiziokīmisko īpašību noteikšana.

Rūpnieciski ražotu preparātu ieviešana praksē visveiksmīgāk izvērtās zoocīdu un antikoagulantu izpētes laukos. 1945. gadā Latvijas Lauksaimniecības akadēmija lūdza profesoru Vanagu izstrādāt insekticīda DDT (di-hlor-difenil-tri-hlor-etāna) ražošanas tehnoloģiju. Profesors apsolīja lūgumu izpildīt un ļoti īsā laikā to veica. Padomju Savienībā šo insekticīdu sāka ražot pēc Vanaga metodes, kuras sīks apraksts tika nosūtīts uz Maskavu un tur realizēts. 1958. gadā tika realizēta fenilīna (pirmā medicīniskā praksē ieviestā indandiona grupas antikoagulanta) pusrūpnieciska ražošana Organiskās Sintēzes Institūta Eksperimentālajā rūpnīcā. Pēc gada fenilīnu sāka ražot Rīgas 3. ķīmiski-farmaceutiskajā rūpnīcā.

Profesora Vanaga pēdējie 20 dzīves gadi ir cieši saistīti ar **Latvijas PSR Zinātņu akadēmiju** (turpmāk - ZA). 1946. gada 1. jūlijā pēc Latvijas PSR ZA nodibināšanas G. Vanags vadīja

ZA Ķīmijas institūta organiskās ķīmijas laboratoriju. 1953. gada ziemā laboratorija pārgāja strādāt jaunās telpās M. Kalēju ielā 10/12 (tagad - Meistaru ielā 12) - tā saucamajā “kaķu mājā” sāka strādāt ZAĶI (Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūts). 1957. gada 1. janvārī G. Vanags kļuva par sektora vadītāju ZA Organiskās sintēzes institūtā. 1958. gada 22. maijā viņš tika ievēlēts par Latvijas PSR ZA akademiķi. 1962. gadā Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūta organiskās ķīmijas laboratoriju pārcēla uz jaunajām Organiskās Sintēzes institūta telpām Aizkraukles ielā 21. 1964. gada sākumā laboratorija bija sasniegusi vislielāko darbinieku skaitu - 34 (18 no tiem zinātnieki).

1954. gadā izdotā monogrāfija “Nitroindandions”

Neatņemama katra zinātnieka un pētnieka dzīves sastāvdaļa ir **publikāciju un monogrāfiju** izdošana, ka arī redaktora darbs attiecīgas nozares literatūrā. Daži svarīgi sasniegumi šajā darbības laukā Gustavam Vanagam bija:

- 1922. gadā iespiestā grāmata “Organiskā ķīmija iesācējiem”, kas bija apkopots Vanaga lasīto lekciju materiāls;
- 1925. gadā kopā ar profesoru Oskaru Lucu izdotā mācību grāmata studentiem “Organiskā ķīmija”;
- 1927. gadā iesāktais darbs pie “Latviešu konversācijas vārdnīcā” iekļautajiem ar ķīmiju saistītajiem šķirkļiem kā autoram un redaktoram;
- 1936. gadā kopā ar līdzstrādnieku U. Valbi pirmie publicētie darbi par aminoindandionu ķīmiju;

- 1954. gadā izdotā monogrāfija “Nitroindandions”;
- 1957. gadā publicētais 100. zinātniskais darbs;
- 1961. gadā Vanaga redakcijā iznākušais zinātnisku rakstu krājums “Cikliskie beta-diketoni”.

Vēl Gustavs Vanags, kā jebkurš zinātnieks regulāri piedalījās dažādās **konferencēs** kā organizators un/vai referents. 1948. gadā no 25. līdz 28. jūnijam notika pirmā PSRS ZA Ķīmijas zinātņu nodaļas un Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas rīkota konferences sesija. G. Vanags tajā lasīja referātu “Nitroindandions”. 1952. gada decembrī Latvijas PSR ZA Ķīmijas institūts un LVU Ķīmijas fakultāte sarīkoja nitroindandiona ķīmijas jautājumiem veltītu konferenci. 1957. gadā no 28. februāra līdz 2. martam notika LVU Ķīmijas fakultātes, Latvijas PSR ZA Ķīmijas institūta un D. I. Mendeļejeva Vissavienības ķīmijas biedrības Latvijas republikāniskās nodaļas rīkota konference par beta-diketonu

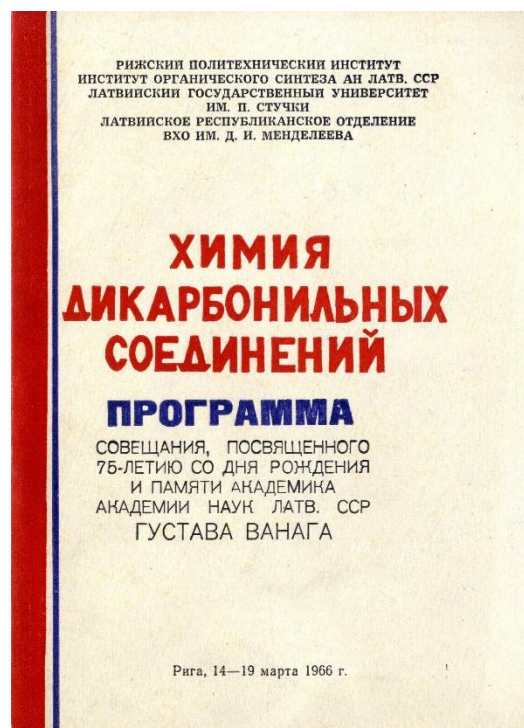
tautometriju un reaģētspēju, kas vēlāk pārtapa par **Gustava Vanaga piemiņai veltītu konferenci “Dikarbonilsavienojumu ķīmija”**. 1957. gadā Vanags piedalījās konferencē kopā ar līdzstrādniekiem. 1957. gada rudenī profesors Vanags piedalījās arī ķīmiķu organīķu konferencē par piridīna un hinolīna ķīmijas jautājumiem. 1961. gadā 8.-12. maijā notika pēdējā G. Vanaga organizētā konference “Ķīmijas uzbūves, kinētikas un reaģētspējas teorija”. Vēl viena dalība konferencē notika 1962. gadā - profesors nolasīja referātu IV konferencē par Baltijas zinātņu vēsturi.

Profesors Vanags ar **referātiem** un runām uzstājās arī **citos publiskos pasākumos**. 1933. gada 26. oktobrī Latvijas ķīmijas biedrībā viņš nolasīja 2 savus referātus: “Daži jauni bindona savienojumi” un “Enolatu alkilēšanas gaita”.

1951. gadā viņš nolasīja referātu par godu Rīgas pilsētas 750 gadu jubilejas svinībām. Plašu lekciju par praktisko laboratorijas darba metodiku G. Vanags novadīja 1954. gada februārī. 1963. gadā profesors Vanags nolasīja atmiņu fragmentu Paula Valdena 100 gadu jubilejas pasākumā, 1964. gadā - referātu RPI Ķīmijas fakultātes 100 gadu jubilejas sanāksmē.

Gustava Vanaga zinātniskā darbība vainagojās vairākās **prēmijās un apbalvojumos**. 1933. gada jūnijā G. Vanagam tika piešķirta Kultūras fonda godalga 500 latu apmērā par darbu “Aktīvās metilengrupas oksidēšana”. 1959. gadā viņš saņēma Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka nosaukumu. 1959. gadā Vanagam tika pasniegta Latvijas PSR pirmās pakāpes valsts prēmija par pētījumiem beta-diketonu rindā. 1961. gada 28. martā Vanags saņēma Darba Sarkanā Karoga ordeni, 1964. gadā - Zelta medaļu par sasniegumiem PSRS tautas saimniecībā, bet 1965. gadā - Latvijas PSR Valsts prēmiju par oriģinālu medicīnisku preparātu pagatavošanas metožu izstrādāšanu un ieviešanu.

Līdztekus pētniecībai Gustavs Vanags bija dažu **biedrību loceklis un pildīja biroja darba pienākumus**. 1923. gadā viņš kļuva par Vācu ķīmijas biedrības Berlīnē biedru, bet 1933. gadā februārī - par Latvijas ķīmijas biedrības valdes loekli mirušā profesora Eižena Rozenšteina vietā. 1934. gada 16. maijā G. Vanags pirmo reizi piedalījies Latvijas Universitātes padomes sēdē, kur tika ievēlēts par asistentu pārstāvi, 1960. gadā kļuva par Ķīmijas un ģeoloģijas zinātņu nodaļas biroja loekli, 1963. gadā sāka piedalīties Latvijas PSR ZA Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļas biroja darbā. 1959. gadā Vanagu ievēlēja par Latvijas PSR Augstākās Padomes deputātu.

Gustava Vanaga 75 gadu jubilejai veltītās 1966. gada konferences «Dikarbonilsavienojumu ķīmija» programma

Literatūra (tai skaitā dzejas rakstīšana) nebija profesora Vanaga vienīgās ar ķīmiju nesaistītās intereses. Profesors nekad neatteicās no kopīga gājiena uz mākslas muzeju vai teātra izrādi ar Organiskās sintēzes institūta vai Vispārīgās organiskās sintēzes laboratorijas kolēģiem. **Teātris** bija G. Vanaga «lielā mīlestība» no jaunības dienām. Jau Jelgavas laikos materiālo iespējamību robežās netika laista garām neviena ievērības cienīga teātra izrāde, un viens no iemesliem, kādēļ Vanags pēc Jelgavas ģimnāzijas beigšanas centās nokļūt Rīgā, bija galvaspilsētas teātri. Vēlākajos gados profesors Vanags ļoti labprāt noskatījās arī **baleta** uzvedumus, kur viņu iejūsmināja cilvēka ķermeņa skaistums, grācija, saplūšana ar mūzikas bagāto valodu un ritmu.

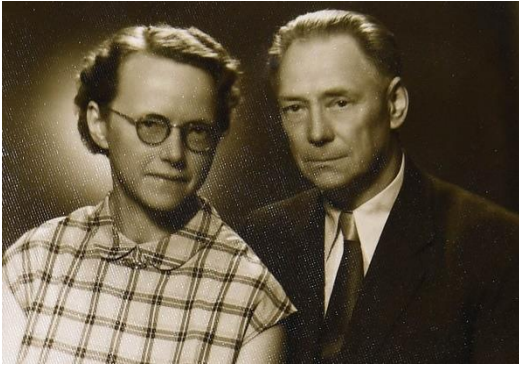
Ļoti mīlēdams teātri, **mūziku** profesors it kā atstāja pabērna lomā. Viņš apgalvoja, ka mūziku nesaprotot, bet tomēr tā viņam patīkot un viņš to izjūtot. Viņam «nebija balss», viņš nekad nedziedāja citiem dzirdot, - bet, ja gadījās, ka viņš viens pats palicis mājās un pēc tam viņam apjautājās, ko viņš labu darījis, viņš atzinās, ka pastaigājies pa istabām un dziedājis... Vienā no pēdējiem kultūras gājieniem uz **operu** (1963. gadā) profesoram bija jāatzīst, ka Vāgnera operas “Valkīra” mūzika viņu bija ļoti aizrāvusi un sajūsminājusi.

Profesoram patika **pastaigas** svaigā gaisā. Sieva, ķīmiķe Elga Vanaga apcerējumā “Ikdienā” krājumā “Gustavs Vanags dzīvē un darbā” raksta:

”Ceļš uz un no darba tika mērots kājām - var apcerēt dienas notikumus, kā arī apsvērt nākotnes perspektīvas. Arī svētdienās un atvaļinājuma laikā pastaigām tika veltīts samērā daudz laika. Savi kilometri desmit, veikti gar jūras krastu vai pa smaržīgu priežu mežu, ir vislabākā atpūta pēc spraiga darba. Ilgus gadus vasaras atvaļinājumi tika pavadīti Inčukalnā, skaistā vietā, netālu no Gaujas, bet pēdējos 15 dzīves gadus - klusākos Rīgas Jūrmalas rajonos: Asaros, Mellužos. Tika veikti arī izbraucieni uz dažām dienām pa republikas jaukākajām vietām, sevišķi cienot ūdeņiem bagātus apvidus. Šādi izbraucieni notika, izmantojot parasto sabiedrisko transportu – dzelzceļu, autobusus. Gadījās arī pa kuriozām gadījumam, piemēram, kādreiz, iegriežoties pa ceļam pie senu dienu draugiem dzimtās puses tuvumā, viesmīlīgie un priecīgi pārsteigtie saimnieki kopā ar viesi, izrādot savas mājas dārzu un apkārtni, aizvirzījās līdz lielceļam un tur neizpratnē apstājās, sak', kur tad jūsu mašīna? Kā? Jums nav savas mašīnas? Kā tad jūs šeit nokļuvāt? Vai tiešām nācāt to «gaisa gabalu» (apm. 4 km!) no autobusa? Tad sekoja smaidošā profesora Vanaga paskaidrojumi, ka viņš labprāt ceļo tāpat, kā citi «mirstīgie», nav pietiekami uzņēmīgs, lai gādātu par mašīnas uzturēšanu kārtībā, garāžu un citām ar to saistītām lietām, un galvenais – nejut arī vēlēšanos pēc tās.”

Pārnākot mājās, profesoru sagaidīja sieva Elga, dēls Gunārs un mazdēls Ēriks. **Elga Vanaga** beigusi Latvijas Valsts universitāti 1941. gadā, ķīmijas zinātnes kandidāta grādu ieguvusi 1954. gadā, bijusi Zinātņu Akadēmijas Organiskās sintēzes institūta Ārstniecības vielu sintēzes

laboratorijas vecākā zinātniskā līdzstrādniece. Strādājusi indandiona ķīmijā, vēlāk - potenciālu prettuberkulozes preparātu sintēzē. **Dēls Gunārs** strādāja milicijā par ekspertu izmeklētāju.

Gustavs Vanags ar sievu Elgu

Gustavs Vanags ar dēlu Gunāru un mazdēlu Ēriku

1965. gada 30. aprīlī Gustavs Vanags aizgāja uz darbu uz RPI Ķīmijas fakultāti pēdējo reizi. Viņš tūlī atgriezās, jo sajūtās slikti. Apmēram gadu profesors cīnījās ar paaugstinātu asinsspiedienu, bet nepievērsa tam pietiekamu uzmanību. **8. maijā** 12:15 pēcpusdienā G. Vanaga dzīve apstājās sirds muskuļa plīsuma dēļ. 13. maijā notika **apbedīšana**. No Paula Stradiņa Republikāniskās klīniskās slimnīcas kapličas mirstīgās atliekas pārveda uz Latvijas Valsts universitātes aulu. Pēc Vanaga vēlmes atskaņoja Emīla Dārziņa “Melnholisko valsī”. ZA Organiskās sintēzes institūta direktors akadēmiķis Solomons Hillers teica oficiālu atvadu runu - dzīves gājuma un darbības pārskatu. Profesors Vanags tika apbedīts Meža kapos.

Gustava Vanaga, viņa mātes Anetes Vanags un dzīvesbiedres Elgas Vanagas atdusas vieta Rīgas 2. Meža kapos

Ķīmiķis inženieris **Bruno Vimba** atceras savu pēdējo sarunu ar G. Vanagu:

“Atceros kādu vakaru jūrmalā. Profesors stāstīja par to, kas notiek viņa vadītajā laboratorijā. Cik aizrautīgi viņš runāja par nākotnes iecerēm.

«Bet lekcijas vairs nelasu,» viņš, it kā aizbildinādamies, klusi noteica.

«Bet tas taču fakultātei liels zaudējums,» neapdomīgi izmetu.

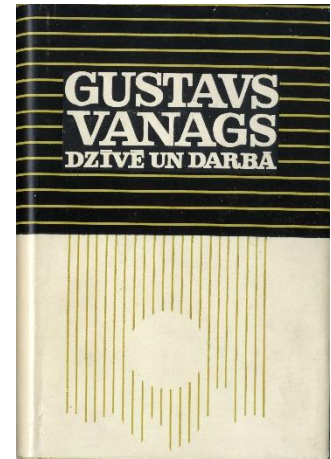
«Zaudējums?» profesors vaicājoši pavērās mani. «Kāpēc? Mums taču ir jaunā maiņa. Mēs esam pratuši izaudzēt daudz talantīgu zinātnieku, labu pedagogu. Tie ies

tālāk. Jaunie lasīs lekcijas vēl labāk nekā mēs - vecie. Viņi ir saņēmuši vairāk nekā mēs, un viņi vairāk

arī dos. Nekas taču nestāv un nedrīkst stāvēt uz vietas... Mūsu dzīves veidošana un tālāka augšupvirzīšana nodota drošās, stipras rokās.»

Profesors apklusā un domīgi vērās jūrā, kas klusi šalca. Liedagā viens pēc otra vēlās viļņi...”

Profesors Gustavs Vanags atstāja aiz sevis ievērojamu **mantojumu**. Viņš uzaudzināja stipru un iedvesmotu jaunu ķīmiķu paaudzi, kas iemācījās no profesora darīt savu darbu cītīgi, atbildīgi un aizrautīgi. Profesora personībai un zinātniskajiem sasniegumiem veltītas vairākas biogrāfiju grāmatas. Viņa kādreizējais darba kabinets Kronvalda bulvāra 4 ēkas 2. stāvā 1975. gada 27. maijā kļuva par pamatu **Latvijas ķīmijas vēstures muzejam**. Šajā pašā ēkā 2. auditorija, kurā G. Vanags savulaik pārņēma organiskās ķīmijas priekšgājēja Valdemāra Fišera docēto studiju kursu, ir nosaukta Gustava Vanaga vārdā. Ir atklātas piemiņas plāksnes pie nama Aleksandra Čaka ielā 83/85 un Rīgas Tehniskās universitātes Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātē Paula

Akadēmiķa Solomona Hillera sastādītais 1969. gadā izdots raktu krājums Gustavs Vanags dzīvē un darbā. Rīga: Zinātne.

Gustava Vanaga darba galds Latvijas Ķīmijas Vēstures Muzejā

Valdena ielā 3/7, un Ukru ciemā profesora dzimto māju vietā pie lielā akmens. Gustavam Vanagam tika veltīta Vissavienības konference “Dikarbonilsavienojumu ķīmija”. 1967. gadā Latvijas PSR Ministru padome pieņēma lēmumu dibināt Gustava Vanaga prēmiju, ko piešķir par labākajiem darbiem ķīmijas zinātnē. Un tas ir tikai īsumā. Pilnībā aptvert un izjust šī varenā cilvēka ietekmi droši vien var tikai viņa laikabiedri. Mēs varam dzirdēt tikai atskaņas. Taču tās ir ļoti skaistas dzīves melodijas atskaņas.

Latvijas ķīmijas vēstures muzejā Kronvalda bulvārī 4 saglabājušās profesora Gustava Vanaga vēsturiskās liecības Latvijas Universitātes Muzejs piedāvā iepazīt 2021. gada marta Mēneša priekšmeta rubrikai izveidotajā [virtuālajā izstādē “Gustava Vanaga darba galds”](#).

Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskās bibliotēkas izveidotā [virtuālā izstāde Ķīmiķis ar dzejnieka dvēseli](#).

Ar citām Neizmirstamajām biogrāfijām aicinām iepazīties [šeit](#).

[Informācija par Gustavu Vanagu LU Muzeja vietnes Notikumu sadaļā.](#)

[Informācija par Latvijas ķīmijas vēstures muzeju.](#)

Izmantotie informācijas avoti:

- Latvijas PSR Zinātņu akadēmija, Paeglis, J., & Peile, E. (1961). Akadēmiķis Gustavs Vanags: biobibliografija. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Hillers, S. (1969). Gustavs Vanags dzīvē un darbā. Rīga: Zinātne.
- Strakovs, A. (1991). Profesors Gustavs Vanags, 1891.-1965. Rīga: Rīgas Tehniskā Universitāte.
- Vanags, G., & Stradiņš, J. (2005). Gustavs Vanags un organiskā ķīmija Latvijā. Rīga: Poligrāfijas infocentrs.
- Latvijas ķīmijas vēstures muzeja krājums